

"ҚАЗАҚСТАН ҚОР БИРЖАСЫ" АҚ

"Қазақстан қор Биржасы" АҚ
Директорлар кеңесінің шешімімен

(2017 жылдың 17 қарашасындағы
№ 117 отырыс хаттамасы)
б е к і т і л д і

2017 жылдың 20 қарашасынан бастап
қолданысқа енгізілді

"Қазақстан қор биржасы" АҚ мүшелерінің белсенділік көрсеткіштерін есептеу **ӘДІСТЕМЕСІ**

Алматы қ.
2017

ТҮЗЕТУЛЕР ПАРАҒЫ

1. № 1 өзгертулер:

- "Қазақстан қор биржасы" АҚ Басқармасының шешімімен бекітілген (2019 жылдың 16 тамыздағы № 93 отырыс хаттамасы);
- 2019 жылдың 01 қыркүйектен бастап қолданысқа енгізілді.

Осы Әдістеме "Қазақстан қор биржасы" АҚ (бұдан әрі – Биржа) мүшелерінің белсенділік көрсеткіштерін есептеу шарттары мен тәртібін анықтайды, олар жыл қорытындысы бойынша Биржаның неғұрлым белсенді мүшелерін жыл сайын көтермелеу, Биржа мүшелерінің белсенділігіне ай сайынғы рэнкингтер, сондай-ақ Биржаның әртүрлі ішкі мақсаттары үшін қандай да бір кезең үшін Биржа мүшелерінің белсенділігіне рэнкингтер жасау үшін пайдаланылады.

1 тарау. ЖАЛПЫ ҚАҒИДАЛАР

1. Осы Әдістемеді Биржаның басқа ішкі құжаттарымен анықталған ұғымдар қолданылады.
2. Осы Әдістеменің мақсаттары үшін:
 - 1) биржалық нарық деп Биржа басқаратын және қызмет көрсететін Қазақстан Республикасының ұйымдастырылған қаржы нарығы түсініледі;
 - 2) акциялар деп кез келген үлестік эмиссиялық бағалы қағаздар түсініледі;
 - 3) корпоративтік облигациялар деп мемлекеттік бағалы қағаздар және халықаралық қаржы ұйымдарының бағалы қағаздары (облигациялары) болып табылмайтын кез келген борыштық эмиссиялық бағалы қағаздар түсініледі;
 - 4) биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін нәтижелі сауда-саттық күні деп осы Биржа мүшесі биржалық нарықтың осы секторында кейіннен орындалған ең болмағанда бір мәміле жасасқан сауда-саттық күні түсініледі.
3. Биржаның жекелеген мүшесінің биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы белсенділігі осы Әдістеменің 2 тарауына сәйкес есептелетін K_a белсенділігінің көрсеткішімен сипатталады.
4. K_a белсенділік көрсеткіші Биржа биржалық нарықтың жекелеген секторларындағы өз мүшелерінің белсенділік рэнкингтерін құрайтын өлшем болып табылады. K_a белсенділік индикаторының ең үлкен мәні рэнкингтегі бірінші орынға, ең кішісі соңғысына сәйкес келеді. Биржа Басқармасы аталған рэнкингтерді биржалық нарықтың қандай да бір секторларында жасауды тоқтату туралы шешім қабылдауға құқылы.
5. Биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы қандай да бір кезеңдегі белсенділік көрсеткіштері осы секторға сәйкес келетін санаттан кем (осы Әдістеменің 6 тармағында белгіленген ерекшеліктерді ескере отырып) Биржа мүшелері болып табылған ұйымдар үшін есептелмейді.:
 - 1) Егер осы кезеңнің ұзақтығы үш айдан аспаса, осы кезең ұзақтығының 70% (күнтізбелік күндермен);
 - 2) Егер осы кезеңнің ұзақтығы үш айдан алты айға дейін (қоса алғанда) құраса, осы кезең ұзақтығының 60% (күнтізбелік күндермен);
 - 3) Егер осы кезеңнің ұзақтығы алты ай және одан көп болса, осы кезең ұзақтығының 50% (күнтізбелік күндермен) құрайды.
6. Белсенділік көрсеткіштері биржалық нарыққа қатысуы Биржаның басқа мүшелеріне қарағанда өзге мақсаттарға байланысты Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі үшін есептелмейді.
7. Биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы қандай да бір кезеңдегі Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділік көрсеткіштері осы кезеңде биржалық нарықтың тиісті секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер болмаған жағдайда есептелмейді.
8. Биржа мүшелерінің белсенділік көрсеткіштерін есептеу кезінде есепке алынбайды:
 - 1) бағалы қағаздардың бастапқы нарығындағы мәмілелер;
 - 2) акциялардың мемлекеттік пакеттерін сатып алу-сату мәмілелері;

- 3) тікелей мәмілелер ("тікелей" тәсілмен жүзеге асырылған репо операцияларына қатысты тікелей мәмілелерді қоспағанда¹);
- 4) орындалмаған мәмілелер;
- 5) валюталық своп операциялары аяқталатын (жабылатын) шетел валюталарымен мәмілелер;
- 6) репо операцияларын ашу мәмілелері;
- 7) мерзімі ұзартылған репо операцияларын жабу мәмілелері;
- 8) мамандандырылған сауда-саттық шеңберінде жасалған мәмілелер.

2 тарау. БЕЛСЕНДІЛІК КӨРСЕТКІШТЕРІН ЕСЕПТЕУ

9. Қандай да бір кезеңде шетел валюталарын сатып алу-сату секторында Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділік көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі::

$$K_a = P + 0,3N + 0,8D, \text{ мұндағы}$$

- P – осы Әдістеменің 16 тармағына сәйкес есептелетін шетел валюталарын сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесінің нетто-позициясының көрсеткіші;
- N – осы Әдістеменің 18 тармағына сәйкес есептелетін шетелдік валюталарды сатып алу-сату секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер санының көрсеткіші;
- D – осы Әдістеменің 19 тармағына сәйкес есептелетін шетелдік валюталарды сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда күндері санының көрсеткіші.

10. Қандай да бір кезең үшін валюталық своп операциялары секторында Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділік көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі::

$$V_a = V + 0,3N + 0,8D, \text{ мұндағы}$$

- V – осы Әдістеменің 17 тармағына сәйкес есептелетін валюталық своп операциялары секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер көлемінің көрсеткіші;
- N – осы Әдістеменің 18 тармағына сәйкес есептелетін валюталық своп операциялары секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер санының көрсеткіші;
- D – осы Әдістеменің 19 тармағына сәйкес есептелетін валюталық своп операциялары секторында Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда күндері санының көрсеткіші.

11. Биржаның қандай да бір мүшесінің қандай да бір кезең үшін мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу-сату секторындағы белсенділігінің көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі:

$$K_a = V + N + D, \text{ мұндағы}$$

- V – осы Әдістеменің 17 тармағына сәйкес есептелетін мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу-сату секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер көлемінің көрсеткіші;
- N – осы Әдістеменің 18 тармағына сәйкес есептелетін мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу-сату секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер санының көрсеткіші;

¹ Осы мәмілелер репо операциялары нарығында Биржа мүшелерінің белсенділік көрсеткіштерін есептеу кезінде ескеріледі.

D – осы Әдістеменің 19 тармағына сәйкес есептелетін мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда-саттық күндері санының көрсеткіші.

12. Қандай да бір кезеңде акцияларды сатып алу-сату секторында Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділік көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі::

$$K_a = 0,8V + N + D + A, \text{ мұндағы}$$

V – осы Әдістеменің 17 тармағына сәйкес есептелетін акцияларды сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесі жасасқан мәмілелер көлемінің көрсеткіші;

N – осы Әдістеменің 18 тармағына сәйкес есептелетін акцияларды сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесі жасасқан мәмілелер санының көрсеткіші;

D – осы Әдістеменің 19-тармағына сәйкес есептелетін акцияларды сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда күндері санының көрсеткіші;

A – осы Әдістеменің 20 тармағына сәйкес есептелетін акцияларды сатып алу-сату секторында мәмілелер жасасу кезінде Биржаның осы мүшесі операция жасаған сауда-саттық шоттары санының көрсеткіші.

13. Қандай да бір кезеңге корпоративтік облигацияларды сатып алу-сату секторында Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділік көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі:

$$K_a = V + N + D + 0,8A, \text{ мұндағы}$$

V – осы Әдістеменің 17 тармағына сәйкес есептелетін корпоративтік облигацияларды сатып алу-сату секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер көлемінің көрсеткіші;

N – осы Әдістеменің 18 тармағына сәйкес есептелетін корпоративтік облигацияларды сатып алу-сату секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер санының көрсеткіші;

D – осы Әдістеменің 19-тармағына сәйкес есептелетін корпоративтік облигацияларды сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда күндері санының көрсеткіші;

A – осы Әдістеменің 20 тармағына сәйкес есептелетін корпоративтік облигацияларды сатып алу-сату секторында мәмілелер жасасу кезінде Биржаның осы мүшесі операция жасаған сауда шоттары санының көрсеткіші.

14. Биржаның қандай да бір мүшесінің қандай да бір кезең үшін мерзімді келісімшарттармен сауда секторындағы белсенділігінің көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі::

$$K_a = 0,2V + N + D + A, \text{ мұндағы}$$

V – осы Әдістеменің 17 тармағына сәйкес есептелетін осы Биржа мүшесінің мерзімді келісімшарттармен сауда секторында жасасқан мәмілелер көлемінің көрсеткіші;

N – осы Әдістеменің 18-тармағына сәйкес есептелетін осы Биржа мүшесінің мерзімді келісім шарттармен сауда секторында жасасқан мәмілелер санының көрсеткіші;

D – осы Әдістеменің 19 тармағына сәйкес есептелетін мерзімді келісімшарттармен сауда-саттық секторындағы Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда күндерінің саны;

A – осы Әдістеменің 20 тармағына сәйкес есептелетін мерзімді келісімшарттармен сауда секторында мәмілелер жасасу кезінде Биржаның осы мүшесі операция жасаған сауда-саттық шоттары санының көрсеткіші.

15. Қандай да бір кезең үшін репо операциялары секторында Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділік көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі::

$$K_a = V + N + 0,8D + 0,5A, \text{ мұндағы}$$

- V – осы Әдістеменің 17 тармағына сәйкес есептелетін репо операциялары секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер көлемінің көрсеткіші;
- N – осы Әдістеменің 18 тармағына сәйкес есептелетін репо операциялары секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелер санының көрсеткіші;
- D – осы Әдістеменің 19 тармағына сәйкес есептелетін репо операциялары секторында Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда-саттық күндері санының көрсеткіші;
- A – осы Әдістеменің 20 тармағына сәйкес есептелетін репо операциялары секторында мәмілелер жасасу кезінде Биржаның осы мүшесі операция жасаған сауда-саттық шоттары санының көрсеткіші.

16. Қандай да бір кезең үшін шетел валюталарын сатып алу-сату секторында Биржаның қандай да бір мүшесінің нетто-позиция көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі::

$$P = \frac{P'}{P'_{\max}}, \text{ мұндағы}$$

- P' – осы Әдістеменің 21 тармағына сәйкес осы кезеңде шетел валюталарын сатып алу-сату секторында Биржаның осы мүшесі үшін есептелетін үлестік нетто-позиция;
- P'_{\max} – осы кезең ішінде шетел валюталарын сатып алу-сату секторында мәмілелер жасасуға қатысқан Биржа мүшелерінің әрқайсысы үшін есептелген тиісті мәндердің ішінен меншікті нетто-позицияның (P') ең үлкен мәні.

17. Қандай да бір кезең үшін биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін мәмілелер көлемінің көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі:

$$V = \frac{V'}{V'_{\max}}, \text{ мұндағы}$$

- V' – осы Әдістеменің 22 тармағына сәйкес есептелетін осы кезеңде биржалық нарықтың осы секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелердің үлес көлемі;
- V'_{\max} – осы кезең ішінде биржалық нарықтың осы секторында мәмілелер жасасуға қатысқан Биржа мүшелерінің әрқайсысы үшін есептелген тиісті мәндердің ішінен мәмілелердің үлестік көлемінің ең үлкен мәні (V').

18. Ұйымдастырылған биржалық нарықтың қандай да бір секторында Биржаның қандай да бір мүшесі үшін қандай да бір кезең үшін мәмілелер санының көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі:

$$N = \frac{N'}{N'_{\max}}, \text{ мұндағы}$$

- N' – осы Әдістеменің 22 тармағына сәйкес есептелген осы кезеңде биржалық нарықтың осы секторында осы Биржа мүшесі жасасқан мәмілелердің үлестік саны;
- N'_{\max} – осы кезең ішінде биржалық нарықтың осы секторында мәмілелер жасасуға қатысқан Биржа мүшелерінің әрқайсысы үшін есептелген тиісті мәндердің ішінен мәмілелердің үлес санының ең үлкен мәні (N').

19. Биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін қандай да бір кезең үшін нәтижелі сауда-саттық күндері санының көрсеткіші мынадай формула бойынша есептеледі:

$$D = \frac{D'}{D'_{\max}}, \text{ мұндағы}$$

D' – осы Әдістеменің 22 тармағына сәйкес есептелген осы кезеңдегі биржалық нарықтың осы секторындағы Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі сауда күндерінің үлес саны;

D'_{\max} – осы кезең ішінде биржалық нарықтың осы секторында мәмілелер жасасуға қатысқан Биржа мүшелерінің әрқайсысы үшін есептелген тиісті мәндердің ішінен нәтижелі сауда-саттық күндерінің үлес санының ең үлкен мәні (D').

20. Қандай да бір кезеңдегі биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін сауда-саттық шоттарының саны мынадай формула бойынша есептеледі:

$$A = \frac{A'}{A'_{\max}}, \text{ мұндағы}$$

A' – осы Әдістеменің 22-тармағына сәйкес есептелген осы кезеңде Биржаның осы мүшесі биржалық нарықтың осы секторында операция жасаған сауда-саттық шоттарының үлестік саны;

A'_{\max} – осы кезең ішінде биржалық нарықтың осы секторында мәмілелер жасасуға қатысқан Биржа мүшелерінің әрқайсысы үшін есептелген тиісті мәндердің ішінен сауда шоттарының үлес санының ең көп мәні (A').

21. Қандай да бір кезеңдегі шетел валюталарын сатып алу-сату секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесінің үлестік нетто-позициясы (P') осы кезеңдегі биржалық нарықтың осы секторындағы осы Биржа мүшесінің күндізгі нетто-позицияларының сомасын (қазақстандық теңгемен) осы ұйым шетел валюталарының сауда-саттығына қатысу құқығымен осы кезеңдегі күнтізбелік күндер санына бөлу жолымен есептеледі.

Биржаның қандай да бір мүшесінің қандай да бір сауда күніндегі күндізгі нетто-позициясы мынадай формула бойынша есептеледі::

$$D_d = \sum_{i=1}^n |O_i - C_i|, \text{ мұндағы}$$

D_d – осы Биржа мүшесінің қандай да бір сауда-саттық күніндегі күндізгі нетто-позициясы;

n – Биржада айналысқа жіберілген шетел валюталары атауларының саны;

Q_i – Биржаның осы мүшесінің осы күні теңгемен көрсетілген i -ші атаудағы шетел валютасы бойынша Биржа алдындағы міндеттемесі;

C_i – Биржаның осы мүшесінің шетел валютасы бойынша теңгемен көрсетілген i -ші атауы бойынша Биржа алдындағы талабы.

Егер i -ші атаудағы валютамен жасалған мәміле бойынша есеп айырысу валютасы теңгеден ерекшеленетін валюта болып табылған жағдайда, O_i (C_i) осы Биржа мүшесінің есеп айырысу валютасымен көрсетілген міндеттемесін (талабын) осы мәміле жасалған күні қолданыста болатын есеп айырысу валютасының теңгеге шаққандағы орташа алынған биржалық бағамына көбейту жолымен есептеледі.

Биржа мүшесі әртүрлі орындау мерзімдерімен мәмілелер жасасқан жағдайда, олар бойынша міндеттемелер мен талаптар оларды орындау күндері (есеп айырысуды жүзеге асыру күндері) ғана ескеріледі.

22. Қандай да бір кезеңдегі биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін үлестік шама осы кезеңде биржалық нарықтың осы секторында осы Биржа мүшесі жасаған мәмілелердің жиынтық көлемін (қазақстандық теңгемен) осы ұйым биржалық нарықтың осы секторына сәйкес келетін санат бойынша Биржа мүшесі болып табылған осы кезеңдегі күнтізбелік күндер санына бөлу жолымен есептеледі.

Қандай да бір кезеңдегі биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін үлестік шама осы кезеңде биржалық нарықтың осы секторында осы Биржа мүшесі жасаған мәмілелердің жалпы санын осы кезеңде осы ұйым биржалық

нарықтың осы секторына сәйкес келетін санат бойынша Биржа мүшесі болып табылған күнтізбелік күндер санына бөлу жолымен есептеледі.

Қандай да бір кезеңдегі биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін үлестік шама осы кезеңдегі биржалық нарықтың осы секторындағы Биржаның осы мүшесі үшін нәтижелі күндердің жалпы санын (күндермен) осы ұйым биржалық нарықтың осы секторына сәйкес келетін санат бойынша Биржаның мүшесі болып табылған осы кезеңдегі күнтізбелік күндердің санына бөлу жолымен есептеледі.

Қандай да бір кезеңдегі биржалық нарықтың қандай да бір секторындағы Биржаның қандай да бір мүшесі үшін үлестік шама осы кезеңдегі биржалық нарықтың осы секторында осы Биржа мүшесі операция жасаған сауда-саттық шоттарының жалпы санын осы кезеңде осы ұйым биржалық нарықтың осы секторына сәйкес келетін санат бойынша Биржа мүшесі болып табылған күнтізбелік күндер санына бөлу жолымен есептеледі.

23. "Көрсеткіш" ұғымы Р, V, N, D және А шамаларына қатысты осы Әдістеменің мақсаттары үшін ғана пайдаланылады.

3 тарау. ЕРЕКШЕ ШАРТТАР

24. Бір жолғы сипаттағы аса ірі мәмілелердің Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділік көрсеткішінің мәніне әсерін болдырмау мақсатында Биржа осы көрсеткішті есептеу кезінде Биржа мүшелерінің деректері жасаған, көлемі осы Әдістеменің 25 тармағына сәйкес есептелетін шамадан асатын мәмілелерді алып тастауға құқылы.
25. Қандай да бір кезеңдегі биржалық нарықтың қандай да бір секторына қатысты шама мынадай формула бойынша есептеледі:

$$V_{\text{lim}} = \bar{V} + 3\delta, \text{ мұндағы}$$

- \bar{V} – осы кезеңде биржалық нарықтың осы секторында жасалған барлық мәмілелер көлемінің орташа арифметикалық мәні, қазақстандық теңгемен;
- δ – осы кезеңде биржалық нарықтың осы секторында жасалған барлық мәмілелер санынан кез келген мәміле көлемінің осы мәмілелер көлемінің орташа арифметикалық мәнінен орташа квадраттық ауытқуы.

26. Нарықтық емес сипаттағы жекелеген мәмілелердің Биржаның қандай да бір мүшесінің белсенділігі көрсеткішінің мәніне әсерін болдырмау мақсатында ол осы көрсеткішті есептеу кезінде Биржаның осы мүшесі жасаған, Биржаның пікірі бойынша жасалған мәмілелерді алып тастауға құқылы:
- 1) өзінің мәні бойынша (оның ішінде өз бағаларының деңгейі бойынша) нарықтық мәмілелер болып табылмайды;
 - 2) осы Биржа мүшесі үшін мәмілелер көлемінің көрсеткіштерін, мәмілелер санын және сауда шоттарының санын жасанды (қасақана) арттыру мақсатында жасалды;
 - 3) Биржаның осы мүшесінің трейдерінің айқын техникалық қателіктері нәтижесінде жасалған.

4 тарау. ТҰЖЫРЫМДЫ ҚАҒИДАЛАР

27. Осы Әдістеменің 2 тарауына сәйкес есептелген биржалық нарықтың жекелеген секторларындағы Биржа мүшелері белсенділігінің ай сайынғы рэнкингтері Биржаның интернет-сайтында әр айдың бесінші жұмыс күнінен кешіктірілмей жарияланады (*Аталған тармақ басқарманың 2019 жылдың 16 тамыздағы шешімімен өзгертілген*).
28. Осы Әдістемеде белгіленген Биржаның функциялары мен өкілеттіктерін осы департаментке жетекшілік ететін Биржа Басқармасының мүшесімен келісім бойынша Биржаның Ақпарат және статистика департаменті жүзеге асырады.
Биржаның Ақпарат және статистика департаментіне жетекшілік ететін Биржа Басқармасының мүшесі Биржа Басқармасының басқа мүшелерінің қатысуымен кеңес шақыруға немесе Биржаның неғұрлым белсенді мүшелерін олардың атаулары жарияланғанға дейінгі қандай да бір кезең ішінде айқындау мақсатында Биржа Басқармасының отырысын шақыруды (оның жарғысына сәйкес) сұратуға құқылы.
29. Әдістемеге өзгертулер және/немесе толықтырулар енгізу (өзектендіру) үшін жауапкершілік Ақпарат және статистика департаментіне жүктеледі.
30. Осы Әдістеме қажеттілігіне қарай, бірақ үш жылда кемінде бір рет өзектендіруге жатады.

Басқарма Төрайымы

А.Ө. Алдамберген